

esparnallac, broida femella, camamilla groga o de montanya, botjas de St. Joan, cat.; ontina, bocheta, val.; camamilla de la mola, bal.; yerba lombriguera». També recullen amb l'equivalència *S. Chamaecyparissus L.*, *esparnallacs* Montanyà (*Top. Médica de Ponts*, p. 157) i *esparnallac* Serradell (*Sota Terra Club Mu. Terrassa* 1, 126). El *DAG*, amb la mateixa grafia, a Camprodon i a Sant Llorenç del Munt «planta silvestre que serveix per a fer estubes a les bèsties de càrrega cansades», amb una variant *espuernellac*.

Jo ho tinc anotat a molts llocs, des de Cerdanya quasi fins al Maestrat, advertint que fou amb *l* i no y allà on es distingeixen popularment les dues antigues palatals *yl* i *ll*: *əspərnəláks* a l'Estany (1935) i a Riells de Montseny (1964); la major part, però són de comarques on es confonen aquests antics fonemes: *əspərnəláks* Riu del Pendís (1935); *esparnallac* herba semblant a la falzilla, Porrera; *esparnəláks*, com anàleg a la cruixillada i la sajudida, en un altre poble del Priorat (El Lloà, 1936), i en dos pobles ja valencians, de la Tinença: *asparnəláks* «botja» a Fredes, *esparnəláks* al Boixar (1961). *AlcM* afegeix *asparnəláks* cat. occid., *əspərnəláks* ross., i dues formes no confirmades enlloc: *aspařalát* Tortosa, i *əspərnəlá* Vallès, però potser aquest és un malentès de l'accentuació *esparnəlla* que hem vist confirmada pel vers i el testimoni concorde de Bofarull i Bartrina.

Des de jove m'havia cridat l'atenció la semblança d'aquest nom de planta amb el cèltic *spern* 'espines', semblança més impressionant en tant que la terminació *-ac* també fa pensar en el cèltic, i que *spern* no sols es troba en bretó i en còrnic sinó que també devia pertànyer al gal, car s'admet generalment que el nom francès, molt repetit, d'*Épernay* té aquest origen: ultra la coneguda ciutat de Champagne hi ha altres *Épernay*, un a la Côte-d'Or i dos a Savoia: un o més d'ells apareixen des de molt antic en cites llatines de la forma SPARNACUS o SPERNACUS, hi ha també un *Spernoc* bretó en el Morbihan, i ningú no dubta que és el mateix mot que l'adjectiu i collectiu bretó *spernek* «épineux», «épineia, endroit où il y a des épines» (cf. també SPARNO-MAGUS > *Sparnom* > *Épernon*, a l'Eure-et-Loir, 'camp d'espines').²

Val a dir que l'etimologia indoeuropea de la paraula cèltica no és pas ben segura: relacionar-ho amb un verb lituà isolat *skverbti* 'clavar una cosa punxeguda' (Pok., *IEW*, 958) no ens assegura gens, i em pregunto si no hi ha parentiu amb el lit. *spařnas* i letó *spārnš* 'ala', de coneguda parentela en moltes branques de la família, indoiraní *parná-* 'ploma, fulla', germ. *farn* 'falguera', etc. (cf. encara alb. *shporoj* 'jo perforo', gr. *περόνη* 'punxa, punta, sivella' que es creuen de la mateixa família, Pok., *IEW*, 850.37ss., 817.6ss., etc.); ara bé al costat del lit. *spařnas* 'ala' hi ha lit. *sparnėlis* 'aleta (de peix)' (que és quasi com una punxa o almenys punta), semànticament cf. els duplicats llatins *penna* i *pinna* ('ala' i 'punta'). ¿Podriem, doncs, enfilant-nos des d'ací, suposar un pre-romà *SPARNELIAKON es combinessin els elements del gal SPARNACUM i del lituà *sparnėlis*, amb un sentit com 'conjunt, ma-

teta de puntes o de punxes'?

Potser hauríem de comprovar encara si la correspondència cèlt. *sp-* = lit. *sp-* és possible i fonèticament sòlida. Però per què cansar-m'hi? Aquesta idea ja fa llarg temps que ha deixat de seduir-me. En primer lloc, l'esparnallac no és una planta punxosa ni en té res: veg. les dades que n'he recollit o reportat, i el gravat d'*AlcM*. ¿Diríem, doncs, a base del sentit lituà, que **sparneliakos* hagués estat 'escamós, ple d'escates'? Mentre no hi vegi indicis botànics favorables he de pensar que si aquest nom fos un celtisme, trobar-lo només en el Principat i sense el més lleu rastre en cap domini romànic (com els molt més cèltics, d'Occitània, Baix Aragó i Castella) fóra estrany fins a ser increïble.

Pensarem, doncs, en el sorotàptic més que el cèltic? La presència dels mots assenyalats en bàltic i altres dominis més aviat orientals dins l'indoeuropeu, s'hi prestaria; però tampoc en això puc xifrar gaire esperança. Recomano no perdre de vista aqueixa pista en investigacions futures, però em sembla poc atractiva tractant-se d'un nom de planta de domini reduït, i sense cap agafador fora del Principat ni en la llengua antiga. Potser valdria més no cercar res de pre-romà: per ventura un *espern-ell-at* format com *espernanecat-espatarat* (a base de la forma del Boixar), i admetent canvi de *-at* en *-ac*, com hi ha alguns que han dit *forrellac* per *forrellat*: el gravat d'*AlcM* amb la seva tija com en zigzag, potser suggeriria tal comparació a base de *perna*. No ho veig clar; en tot cas, però, no em deixa gens convençut.

Però essent una planta d'usos medicinals i veterinaris i cercada pels herbolaris no sols per això sinó que a antihelmíntica, en aquest terreny més curatiu, naturalista i medical, que no pas terral ni muntanyenc, em fa més efecte l'atansament amb tota una sèrie de noms de plantes i nocions patològiques del gran lèxic tradicional greco-llatí. És en el grup que enronda el grecollatí SPLEN 'melsa', 'sofriment hipocondríac', mot grec de tots els temps (*σπλήν, σπληνός*) i que va passar al llatí; i ací ja n'hi ha moltíssims testimonis clàssics i decadents: Plini, Columella, Vitruvi, en sentit figurat Persi; i amb força derivats fins en llatí, *spleniatus* 'curat amb cataplasmes' en Marcial; per als qui en sofrien *splenicus* i *spleneticus* en autors clàssics i tardans, i com a sinònim d'aquests dos *spleniacus* en un facultatiu, Theodorus Priscianus.

En la llengua originària, en grec, *σπληνικός* 'hipocondríac' i 'malalt de la melsa' i *σπληνιάω* 'pateixo de la melsa' almenys dos cops en Aristòtil. L'aplicació a plantes curatives està ben documentada: *σπληνίον* 'planta semblant a la falguera' («spleenwort», Liddell-Scott) i en Dioscòrides la mateixa es diu *ἀσπληνιον* o *ἄσπληνον*, en llatí *asplenus* «hépatique dorée» en Plini, Celi Aurelià i St. Isidor. Puix que l'*abrotano* *hembra* consta pertot com a «anti-espasmòdic» i l'*esparnallac* «té virtuts medicinals com a estimulant» (*AlcM*), això ens ha de recordar que els estudiosos hel·lenistes han reconegut que l'*ἀσπληνιον* és «spleenwort, ceterach, supposed to be a cure for the spleen» (Liddell-Scott); ¿què necessita l'hipocondríac o sple-